

**TYSTA INTE DE SOM
BEHÖVER HÖRAS**

Aktion FN för mänskliga rättigheter

läromaterial

INNEHÅLL

AKTION FN för mänskliga rättigheter	3
Föreläsning: Vad är mänskliga rättigheter	5
10 fakta om mänskliga rättigheter	6
Lyssna och diskutera: Radiokorrespondenterna – <i>Corona och demokratin</i>	8
Filmvisning och diskussion: <i>Arica – en svensk giftskandal</i>	10
Filmvisning och tidslinje-uppgift: <i>Om svensk demokratis utveckling</i>	12
Filmvisning och tvärgruppsredovisning: <i>De första fem</i>	13
Lyssna och diskutera: <i>P3 dystopia</i>	15
Kortfilmer och diskussion: Åtta människorättsförsvarare i världen	16
Skrivövning: De som inte kan verka offentligt	18
Interaktiv övning: Kortspelet Rätt åt alla	20
AKTION FN för mänskliga rättigheter – lärarmaterial	21
AKTION FN för mänskliga rättigheter, koppling till Lgy 11 & 26 kursers centrala innehåll	23

AKTION FN

Aktion FN skapar kompetens och engagemang i globala frågor. Inför fyra internationella FN-dagar skickas varje år Aktion FN-paket till lärare och elever. Lärarna får bland annat färdiga lektionsupplägg med en rad tips på övningar och material. Eleverna får redskap för att kunna genomföra en aktion, antingen digitalt eller på skolan, för en global fråga. Aktion FN erbjuder på så vis alla FN-skolor, under en och samma vecka, att agera gemensamt för en bättre värld. Välkommen att vara med!

Aktion FN läsåret 2021/22

För Globala målen – inför FN-dagen	v. 43	skickas ut v. 40
För mänskliga rättigheter – inför MR-dagen	v. 50	skickas ut v. 46
För jämställdhet – inför kvinnodagen	v. 10	skickas ut v. 6
För fred	v. 18	skickas ut v. 14

Aktion FN för mänskliga rättigheter

Läsalets andra Aktion FN lyfter arbetet med de mänskliga rättigheterna. Den 10 december 1948 antog FN:s generalförsamling den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Det innebär att medlemsländer tillsammans enats om att arbeta för mänskliga rättigheter, rättvisa och jämställdhet i alla världens länder. Från den dagen sägs de mänskliga rättigheterna vara universiella, det vill säga gälla alla människor på jorden oavsett vem du är eller var du bor.

FN:s främsta redskap för att skydda de mänskliga rättigheterna är konventioner. I den allmänna förklaringen säger medlemsländerna att det är viktigt med mänskliga rättigheter, men de lovar inte att göra det som står i förklaringen. Nästa steg var därför att skapa konventioner. Länder som har ratificerat en konvention har förbundit sig att agera i enlighet med dess innehåll.

Vart femte år granskas medlemsstaternas efterlevnad av konventionerna genom FN:s råd för mänskliga rättigheters allmänna granskning av länder: *Universal Periodic Review* (UPR). I januari i år var det återigen dags för Sverige att granskas. UPR-granskningen är bred och omfattar i stora drag samtliga centrala konventionsåtaganden om mänskliga rättigheter, det innebär att alla frågor med bäring på mänskliga rättigheter kan lyftas under granskningen. I samband med en dialog med medlemsstaten ges ett flertal rekommendationer som den granskade staten kan acceptera eller notera.

Sverige har genom åren fått rekommendationer av FN om att inrätta en oberoende nationell institution för mänskliga rättigheter vilket även FN-förbundet tillsammans med andra organisationer påpekat saknas i Sverige. En så kallad MR-institution kan bidra till att höja kunskapsnivån hos både riksdag och regering, statliga myndigheter och andra berörda aktörer om vad det innebär att arbeta med mänskliga rättigheter i praktiken. MR-institutionen skall även bidra med en alternativrapport när Sverige granskas av FN. I januari 2022 inrättas Sveriges första institut för mänskliga rättigheter. Läs mer här: [Styrelsen för Institutet för mänskliga rättigheter utsedd - Regeringen.se](#)

I Aktion FN för mänskliga rättigheter 2021 läggs fokus på det krympande demokratiska utrymmet i världen, något som hotar de mänskliga rättigheterna och dess försvarare. Ett levande och starkt civilsamhälle med skydd för yttrandefrihet, åsiktsfrihet, mötesfrihet och pressfrihet är en förutsättning för demokrati, vilket aldrig kan tas för givet, inte heller i Sverige.

I lärardelen till Aktion FN för mänskliga rättigheter presenteras lektionsmaterial som inspiration till er undervisning, bland annat en PowerPoint (uppdelad i två delar) med talarmanus och diskussionsfrågor, dokumentärer, tv- och radioprogram och tips på olika övningar och fördjupningsuppgifter. Vi hoppas att hela eller delar av materialet kan passa din undervisning.

I samma paket finns även ett materialpaket till skolans FN-elevförening så att de ska ha möjlighet att iscensätta Aktion FN för mänskliga rättigheter på skolan. Den här gången uppmuntrar vi eleverna, och personal på skolan förstås, att stå upp för de mänskliga rättigheterna och dess försvarare, bland annat genom att visa vilka rättigheter de själva kämpar extra mycket för.

Vi hoppas att paketet inspirerar er lärare till lektioner om mänskliga rättigheter och eleverna till engagemang för en värld där mänskliga rättigheter värnas och respekteras av alla.

Frågor? Kontakta oss via: <https://fn.se/om-oss/organisation/personal/>

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Föreläsning: Vad är mänskliga rättigheter?

Syfte

Ge en ökad kunskap om mänskliga rättigheter och hur Sverige lever upp till sina åtaganden enligt FN:s centrala konventioner om de mänskliga rättigheterna.

Lektionen är menad att ge eleverna en grundläggande kunskap om vad de mänskliga rättigheterna är, samt en basförståelse gällande hur de uppkom. Vidare ges eleverna en inblick i hur världen, och Sverige, lever upp till de mänskliga rättigheterna, och dessutom skapas förståelse för att fortsatt jobb krävs för att alla människor ska få ta del av dessa universella rättigheter. Syftet med detta är att stärka vetskapen om att arbetet med de mänskliga rättigheterna aldrig är färdigt, kampen fortsätter.

Lektionen ämnar skapa förståelse för att alla länder har ett ansvar, och att även länder som Sverige får ta emot kritik när det gäller sina åtaganden. Dessutom hålls lektionen med syftet att skapa en grundläggande förståelse för vissa centrala begrepp inom området mänskliga rättigheter, begrepp som också används i andra sammanhang. I år finns även en del som handlar om det minskade demokratiska utrymmet i världen.

För koppling till Lgy 11: se s. 23 ff. i detta häfte.

Material

PowerPoint med diskussionsfrågor och talarmanus, finns på portalen för FN-skolor www.fn.se/portalen, lösenord: *indien*

Tid

C:a 60 minuter.

10 FAKTA OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

- 1. Den 10 december 1948 antog FN den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna** som består av 30 artiklar som gemensamt uttrycker de grundläggande och universella fri- och rättigheterna. De mänskliga rättigheterna gäller för alla. De slår fast att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Rättigheterna är odelbara och beroende av varandra, vilket betyder att makthavare inte kan välja ut enbart några rättigheter som de tycker passar deras stats rättssystem. Det är varje stats ansvar och skyldighet att se till att den egna befolkningens alla rättigheter skyddas, respekteras och uppfylls. Den allmänna förklaringen har idag översatts till över 500 språk.
- 2. Staterna är skyldiga att respektera folkrättens regler.** Varje land har ett ansvar för att åtaganden vad gäller de mänskliga rättigheterna omsätts i nationell lagstiftning. Det räcker dock inte enbart med lagar som klargör statens skyldigheter eller förbjuder vissa handlingar. Det krävs också ett fungerande rättssystem (poliser, advokater och åklagare, opartiska och rättvisa domstolar) som förverkligar lagarna. Därutöver behövs kompletterande åtgärder som information och kunskap för att göra människor medvetna om sina rättigheter.
- 3. FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna var epokgörande men inte tillräcklig** eftersom den inte är juridiskt bindande för staterna. Därför arbetar FN fram konventioner som är juridiskt bindande för de stater som ansluter sig till dem. Det finns idag nio särskilt betydande konventioner för olika mänskliga rättigheter, de så kallade kärnkonventionerna.
- 4. FN granskar återkommande hur stater följer sina internationella åtaganden.** Detta görs bland annat av kommittéer inom respektive konvention för de mänskliga rättigheterna samt i FN:s råd för mänskliga rättigheter.
- 5. Den senaste granskningen av Sverige ägde rum den 27 januari 2020.** När Sverige granskas av FN bistår FN-förbundet tillsammans med andra civilsamhällesorganisationer med en parallellrapport. Parallellrapporten utgör underlag för granskningen, tillsammans med regeringens nationella rapport och information från FN:s människorättsmekanismer.
- 6. I januari 2022 inrättas Sveriges första institut för mänskliga rättigheter.** Sverige har genom åren fått rekommendationer av FN om att inrätta en oberoende nationell institution för mänskliga rättigheter vilket även FN-förbundet tillsammans med andra organisationer påpekat saknas i Sverige. En så

kallad MR-institution kan bidra till att höja kunskapsnivån hos både riksdag och regering, statliga myndigheter och andra berörda aktörer om vad det innebär att arbeta med mänskliga rättigheter i praktiken. MR-institutionen skall även bidra med en alternativrapport när Sverige granskas av FN.

- 7. Civilsamhällesorganisationer har en viktig roll i arbetet för mänskliga rättigheter.** Genom parallellrapporter och påverkansarbete kan civilsamhällesorganisationer uppmärksamma de brister som behöver åtgärdas och bidra till förändring. Sedan 1998 samordnar FN-förbundet ett nätverk med ett 60-tal andra riksorganisationer som på olika sätt arbetar för att stärka och skydda de mänskliga rättigheterna.
- 8. När civilsamhällets demokratiska utrymme krymper hotas de mänskliga rättigheterna.** Mötesfriheten och föreningsfriheten är mänskliga rättigheter som utgör en förutsättning för människors möjlighet till inflytande i samhällsfrågor och för att andra rättigheter ska kunna åtnjutas och försvaras. Yttrandefrihet och åsiktsfrihet är nära sammankopplade med rätten att mötas och organisera sig och är grundläggande för människorättsförsvarens möjligheter att verka. Dessa rättigheter utgör grunden för det som kallas för civilsamhället demokratiska utrymme och återfinns i den allmänna förklaringen och betonas ytterligare i flertalet FN-konventioner.
- 9. De mänskliga rättigheterna och dess försvarare behöver skyddas.** En människorättsförsvare, MR-försvare, eller Human Rights Defender, är begrepp som används för att beskriva individer eller grupper som på ett fredligt sätt agerar för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna. Det finns ingen specifik beskrivning av vem som är eller kan bli en människorättsförsvare. Enligt FN kan MR-försvare arbeta för att adressera mänskliga rättigheter å individer eller grupper vägnar. De arbetar för att främja och skydda de civila och politiska rättigheterna såväl som de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Idag hotas många MR-försvare vilket behöver uppmärksammas och sättas stopp för.
- 10. Tysta inte de som behöver höras!** I dag ser vi ett krympande demokratiskt utrymme, vilket hotar de mänskliga rättigheterna och dess försvarare. Ett levande och starkt civilsamhälle med skydd för yttrandefrihet, åsiktsfrihet, mötesfrihet och pressfrihet är en förutsättning för demokrati, vilket aldrig kan tas för givet, inte heller i Sverige. Var med och stå upp för de mänskliga rättigheterna och dess försvarare genom att delta i Aktion FN för mänskliga rättigheter.

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Radioprogram och diskussion: *Radiokorrespondenterna – Corona och demokratin*

Syfte

Att få kunskap om hur de demokratiska verktygen kan användas och förändras i kristider och analysera hur slutsatserna har förändrats det senaste året.

För koppling till Lgy 11: se s. 23 ff. i detta häfte.

Material

Datorer, plattor eller mobiltelefoner med internetuppkoppling för att kunna lyssna på Radiokorrespondenterna – *Corona och demokratin*

[Corona och demokratin 19 augusti 2020 - Radiokorrespondenterna | Sveriges Radio](#)

Tid

Radioprogrammet är 40 minuter + tid för diskussionsfrågor och uppgifter. Vid ont om tid, låt eleverna lyssna på programmet i förväg.

Om programmet

Radiokorrespondenterna är ett program i Sveriges Radio där deras utrikeskorrespondenter tar med lyssnarna till sina respektive bevakningsområden utifrån ett angivet tema.

I det här avsnittet medverkar Latinamerikakorrespondent Lotten Collin, Asienkorrespondent Peder Gustafsson, Mellanösternkorrespondent Cecilia Uddén, Rysslandskorrespondent Jesper Lindau, Östersjökorrespondent Lubna El-Shanti och Daniel Alling, korrespondent i London. De berättar om auktoritära ledare som har tagit chansen i krisens spår, demokrater med nya maktbefogenheter och frågar hur är det ställt med demokratin i coronans tid? Programmet släpptes 20/8 2020.

Instruktioner

Lyssna på radiokorrespondenterna tillsammans i klassrummet eller ge eleverna lyssnandet som hemuppgift.

Be därefter eleverna att besvara följande diskussionsfrågor:

1. Det här programmet spelades in i augusti 2020 och det har hänt mycket under de 16 månader som passerat sedan dess. **På vilket sätt tror ni att samtalet hade varit annorlunda om det spelades in idag? Vilka stora händelser skulle lyftas?**
2. Korrespondenterna diskuterar vad som händer med medborgerliga fri- och rättigheter när pandemin ska bekämpas. **Vad händer när hårda karantänsregler och undantagstillstånd blir vardag? Tar auktoritära ledare chansen i krisens spår?**

Vilka långsiktiga konsekvenser tror ni att coronapandemin kommer lämna på demokratin? Hur kommer det skilja sig mellan olika länder? Tror ni det kommer spela roll hur stödet för restriktionerna har sett ut i landet?

3. **Kommer lagstiftningen gå tillbaka till att se ut som tiden före coronapandemin? Vilka länder har fortfarande undantagslagar och inom vilka områden finns ofta de lagarna? Vilka förändringar innebär de för befolkningen?**
4. En politiker i Israel beskrev den dåvarande premiärministern Benjamin Netanyahu tillvägagångssätt att bilda regering som "demokratins död". Cecilia Uddén refererade till uttalandet: "Det är så här det går till när demokratier dör under 2000-talet. De dör inte för att stridsvagnar tar över parlamentet, utan de dör inifrån."

Vilka större politiska följder tror ni att coronapandemin kommer ha på exempelvis regeringsbildningar eller andra institutionella förändringar?

Artikeltips!

Läs hur Emma Frans, Rosaline Marbinah, Lena Posner-Körösi och Peter Örn beskriver coronapandemins effekter på demokratin.

[Pandemin – ett stresstest för demokratin – Upsala Nya Tidning \(unt.se\)](#)

Hör när Emma Frans, doktor i medicinsk epidemiologi, resonerar kring pandemins effekter.

[Pandemin - ett stresstest för demokratin - Godmorgon världen | Sveriges Radio](#)

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Filmvisning och diskussion: *Arica – en svensk giftskandal*

Syfte

Att få större kunskap och resonera kring hur svenska företag kan påverka mänskliga rättigheter i andra länder genom sina leverantörskedjor och hur det kan behandlas juridiskt.

För koppling till Lgy 11: se s. 23 ff. i detta häfte.

Material

Möjlighet att visa dokumentären [Arica - En svensk giftskandal on Vimeo](#) – använd lösenordet *toxicwaste*. Diskussionsfrågor.

Om programmet

När Bolidenkoncernen skeppar tjugo tusen ton giftigt avfall till Chile tycks det vara helt inom lagens ram. När det sen visar sig att folk far illa i staden Arica i Chile kommer hela affären i ett nytt ljus. Vilka moraliska aspekter kan och bör vi lägga på hur rika bolag kan göra sig kvitt sina problem genom att lasta över dem på andra? Filmen Arica kastar ljus över relationen lag och moral på ett intressant och engagerande sätt.

Tid

Dokumentären är 1 timme och 35 minuter lång + tid för diskussionsfrågor och uppgifter. Vid ont om tid, ge eleverna i uppdrag att titta på programmet innan de kommer till lektionen.

Instruktioner

Se dokumentären tillsammans, eller ge eleverna i uppdrag att se den innan de kommer till lektionen. Be eleverna fundera över vilka mänskliga rättigheter som de anser blir kränkta i fallet Arica, medan de ser filmen. Låt därefter eleverna diskutera innehållet i mindre grupper utifrån tre kortare klipp ur filmen och tillhörande frågor. Frågorna är ett urval ur Svenska institutets filmhandledning som finns här: [arica-lararhandledning.pdf \(fn.se\)](#) och på FN-skolas portal: [Filmer - Svenska FN-förbundet](#)

Klipp 1 [Arica - klipp 1 \(vimeo.com\)](#)

- Vad tyckte ni om filmen?
- Hur hade era reaktioner sett ut om Arica Victims vunnit rättsprocessen? Vilken känsla lämnar dokumentären kvar hos er?

- Grundtanken inom västerländsk rättspraxis är att en människa (eller ett bolag) är oskyldigt så länge inte motsatsen bevisas "bortom rimligt tvivel". Hur tycker ni filmen hanterar den konflikt som uppstår utifrån denna rättspraxis?

Klipp 2 [Arica - klipp 2 \(vimeo.com\)](#)

- Tycker ni att representanterna för Boliden svarar bra på frågorna som journalisterna ställer? Varför eller varför inte?
- Den förre miljöchefen på Boliden, Rolf Svedberg, spelar en stor roll i filmens berättelse. Hur ser ni på hans agerande? Hur tycker ni att han framstår när filmarna kontrasterar bilder från 2008 med bilder av hans agerande 2017–2018?
- Advokat Göran Starkebo ställer sig frågan om reaktionen hade varit annorlunda om Boliden i stället lagt giftigt avfall några hundra meter från bebyggelse utanför Uppsala. Hur tror ni att människor i Sverige hade reagerat i så fall? Vad tycker ni att det säger om de mänskliga rättigheternas universella status, att de ska gälla för alla folk och nationer?

Klipp 3 [Arica - klipp 3 \(vimeo.com\)](#)

- Domstolen fann, liksom tingsrätten i Skellefteå, att Boliden inte var skadeståndsskyldiga eftersom det saknades samband mellan det skadliga materialet och de drabbades skador. Hovrätten baserade sin dom på att fallet var preskriberat. Är tingsrätten och hovrätten överens i sina bedömningar?

Tips:

- Mer information om fallet: [Toxic Justice](#)
- Inspelat samtal med regissören, advokat och representant från Boliden: [Samtal kring Arica på Zita 12/3 2021 - YouTube](#) (49 min)
- Inspelat samtal med regissörerna: [TEMPO 2021 SAMTAL ARICA - YouTube](#) (15 min)

Vill ni fördjupa er mer kring filmen *Arica*?

Möjligheten för FN-skolor att träffa teamet bakom filmen genom ett skolbesök finns under läsåret 2021-22. Läs mer i föreläsningmenyn i portalen för FN-skolor, lösenord: *indien*.

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Filmvisning och tidslinje-uppgift: *Om svensk demokratis utveckling*

Syfte

I år är det 100 år sedan Sverige blev en demokrati med allmän och lika rösträtt.

Uppgiften syftar till en ökad kunskap om demokratins historia i Sverige och till att resonera kring hur vi har hamnat där vi är idag.

För koppling till Lgy 11: se s. 23 ff. i detta häfte.

Material

Möjlighet att visa dokumentärserien som finns här: [Svensk demokrati 100 år | Om svensk demokratis utveckling | UR Play](#)

Om dokumentärserien

[Svensk demokrati 100 år | Om svensk demokratis utveckling | UR Play](#) - En serie i åtta delar som berättar om avgörande händelser, människors kamp och livsöden under demokratins utveckling. Med hjälp av personliga brev från arkiv och forskare kan vi se hur samhället och demokratin ständigt är i förändring - och mer har hänt den senaste 100 åren än man kanske kan tro.

Tid

Varje avsnitt är 28 minuter + tid för presentation.

Instruktioner

Dela in eleverna i grupper efter vilket ämne de vill fördjupa sig i och låt dem se den del som handlar om valt ämne i grupperna. Låt sedan eleverna presentera sina områden för resten av klassen och skapa en gemensam tidslinje av den svenska historien med hjälp av informationen ni fått.

Fördjupning:

[Politik i bokhyllan – Därför demokrati – Om kunskap och folkstyret | SVT Play](#) - Filosofen och ledamoten i Svenska Akademien, Åsa Wikforss, oroas över hur brist på kunskap och spridning av falsk information på sociala medier kan leda till att demokratin bryts ner. Niklas Ekdal intervjuar. **Kan ses till 6 mars 2022, 15 min.**

[Politik i bokhyllan – Demokrati - En liten bok om en stor sak av Sofia Näsström | SVT Play](#) - Är demokrati är förenligt med ekonomisk och social ojämlikhet och kan en demokrati kan tolerera de intoleranta? Kan vi lösa miljöfrågan på ett allt igenom demokratiskt vis? Niklas Ekdal intervjuar Sofia Näsström, professor i statsvetenskap vid Uppsala universitet. **Kan ses till 9 oktober, 15 min.**

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Filmvisning och diskussion: *Första fem – pionjärerna som tog plats i riksdagen*

Syfte

År 2021 är det hundra år sedan det första riksdagsvalet hölls där både kvinnor och män fick rösta. Idag ser vi kanske både demokratin och rösträtten som något självklart, men den svenska demokratins historia är långt ifrån spikrak. Den här uppgiften handlar om rösträtten – och de som länge varit utan den – och syftar till att få större kunskap kring kvinnlig rösträtt i Sverige. Fördjupning kring vad som har hänt de senaste 100 åren kring politisk jämställdhet i Sverige och rösträttsrörelser i andra länder.

För koppling till Lgy 11: se s. 23 ff. i detta häfte.

Material

Möjlighet att visa dokumentären som finns här:

Om dokumentären

[Första fem - pionjärerna som tog plats i riksdagen | SVT Play](#) - För hundra år sedan valdes kvinnor för allra första gången in i Sveriges riksdag. Vilka var de? Hur kom de dit? Och gjorde de någon skillnad i maktens högberg? I filmen möter vi Kerstin Hesselgren, Elisabeth Tamm, Agda Östlund, Nelly Thüring och Bertha Wellin - de fem första kvinnorna i riksdagen och fem ganska bortglömda kvinnor som kom att ändra den svenska historien. **Kan ses till 14 september 2023.**

Tid

Dokumentären är en timme lång + tid för presentationer.

Instruktioner

Visa dokumentären för eleverna: [Första fem - pionjärerna som tog plats i riksdagen | SVT Play](#)

Dela in eleverna i grupper och ge varje grupp i uppgift att leta mer information om en av de första fem: **Kerstin Hesselgren, Elisabeth Tamm, Agda Östlund, Nelly Thüring och Bertha Wellin.**

Gör sedan tvärgruppsredvisningar där alla grupper är representerade så att eleverna får höra mer om de första fem.

Fördjupning: den svenska demokratin, vad har hänt sedan allmän rösträtt infördes?

[Kvinnlig rösträtt 100 år – är vi framme nu? 13 maj 2021 - P1 Specialprogram | Sveriges Radio](#) - I år är det 100 år sedan kvinnor i Sverige kunde rösta i ett riksdagsval för första gången. Därefter har många ytterligare steg tagits mot ett jämställt samhälle. Så frågan är: Är vi framme nu?

[Kvinnors rösträtt i Sverige 100 år: Den långa vägen dit 24 maj 2019 - Vetenskapsradion På djupet | Sveriges Radio](#) - Fredagen den 24 maj 2019 var det 100 år sedan Sveriges riksdag beslutade om rösträtt även för kvinnor. Två år senare gick svenska kvinnor för första gången till val. Men vägen till rösträtten var lång.

[Rösträtt | Om svensk demokrati | UR Play](#) - Idag ser vi kanske både demokratin och rösträtten som något självklart, men den svenska demokratis historia är långt ifrån spikrak. Det handlar om rösträtten - och de som varit utan den. Om den politiskt engagerade Augusta Wästfelt, som inte ville ha kvinnlig rösträtt, och om Birgit, som mot sin vilja, blev av med den. Medverkar gör Fia Sundevall, docent i ekonomisk historia vid Stockholms universitet.

[UR Samtiden - Demokratin 100 år | UR Play](#) - År 2021 är det hundra år sedan det första riksdagsvalet hölls där både kvinnor och män fick rösta. Demokratin fick därmed sitt stora genombrott i Sverige. Inspelat på Stadsmuseet i Stockholm den 12 oktober 2020

Fördjupning: rösträttsrörelser i Storbritannien och USA

[Emmeline Pankhurst – rösträtt till varje pris 14 juni 2018 - P3 Historia | Sveriges Radio](#) - Suffragetternas ledare Emmeline Pankhurst tog striden för kvinnors rösträtt med orubblig övertygelse och knutna nävar. Hon dedikerade sitt liv till kampen – och skydde inga medel.

[När kvinnorna krävde rösträtt | SVT Play](#) - Under 1800- och 1900-talet kämpade miljontals kvinnor i motvind för vad många av oss idag ser som en självklarhet, men när den nya lagen om lika rösträtt till slut klubbades igenom 1920 var USA ett splittrat land där många fortfarande ansåg att kvinnans plats i samhället inte skulle likställas med en mans. Det här är berättelsen om de kvinnor som vägrade rätta in sig i ledet. **Kan ses till 8 mars 2023**

[First ladies | SVT Play](#)

Kvinnorna bakom världens mäktigaste män, vilka var de? I den här serien tittar vi närmare på några av de amerikanska presidentfruarnas roll i historien: Eleanor Roosevelt, Lady Bird Johnson, Jackie Kennedy, Nancy Reagan och Hillary Rodham Clinton. **Kan ses till 31 januari 2024**

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Lyssna och diskutera: *P3 dystopia*

Syfte

Att resonera kring möjliga framtider och olika hot mot demokratin som finns idag eller kan uppstå i framtiden.

Material

Möjlighet att lyssna på två avsnitt av P3 dystopia:

[Demokratins reträtt 18 juni 2018 - P3 Dystopia | Sveriges Radio](#) - Det totalitära samhället dominerar våra fiktiva dystopier. I verkligheten är det demokratiska samhället på tillbakagång. Vi är livrädda för totalitarismen, men samtidigt lockade av auktoritära krafter. Vad kan vi lära oss av historien? Hur kan vi motverka totalitära tendenser? Och vad händer egentligen i Ungern?

[Hoten mot yttrandefriheten 3 mars 2021 - P3 Dystopia | Sveriges Radio](#)

Rätten att säga vad man tycker och tänker ses ofta som en självklarhet i ett demokratiskt samhälle. Men hur mår vår yttrandefrihet egentligen? Kan vi ha tagit den för givet? Vad är det vi får och inte får säga? Vem bestämmer? Vad säger lagen? Och vad händer med yttrandefriheten när det offentliga samtalet nästan uteslutande sker på nätet?

Om programmet

P3 Dystopia är en podd om vad som händer om det värsta inträffar. Vad händer om kriget kommer? Om vi inte lyckas stoppa den globala uppvärmningen? Eller om ett totalitärt parti tar makten? Programmet är en blandning mellan vetenskap och filosofi och utreder vår tids stora ödesfrågor. Genom att driva de stora problemen till sin spets försöker P3 Dystopia visa hur våra handlingar idag kan påverka framtiden.

Tid

Avsnitten är 70 minuter långa + tid för diskussion. Vid ont om tid, ge eleverna i uppgift att lyssna på avsnitten innan de kommer till lektionen.

Instruktioner

Dela in eleverna i två grupper där en grupp lyssnar på "Demokratins reträtt" och den andra gruppen lyssnar på "Hoten mot yttrandefriheten".

Låt dem sedan välja ett av dessa hot mot demokratin och i tvärgrupper diskutera om och hur dessa behandlades i båda avsnitten. **Vilka lösningar på problemen diskuterades? Vilka förebyggande åtgärder föreslogs? Hur tror ni att framtiden kommer se ut och varför?**

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Kortfilmer och diskussion: Åtta människorättsförsvarare i världen

Syfte

1998 antogs FN:s deklaration om människorättsförsvarare ([Declaration on Human Rights Defenders](#)) av FN:s generalförsamling. I deklarationen beskrivs människorättsförsvarare som varje människa som utan våld verkar för skydd och främjande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Deklarationen innehåller även staters skyldigheter och allas ansvar för att skydda människorättsförsvarare. Den här övningen syftar till att uppmärksamma och öka kunskapen om några människorättsförsvarare och deras arbete samt att eleverna ska få samtala om förutsättningarna för personernas arbete i de regioner eller miljöer de verkar.

För koppling till Lgy 11: se s. 23 ff. i detta häfte.

Material

- Länkar till material om åtta människorättsförsvarare och diskussionsfrågor, som finns i dokumentet **Åtta människorättsförsvarare i världen – länkar och frågor** på portalen för FN-skolor www.fn.se/portalen, lösenord: *indien*
- Deklarationen om de mänskliga rättigheterna. [Allmanförklaring om de mänskliga rättigheterna.pdf \(fn.se\)](#)

Tid

Filmklippen är mellan 7 och 15 min långa + tid för diskussionsfrågor och uppgifter.

Instruktioner

1. Dela upp eleverna i grupper om 4-5 elever.
2. Låt eleverna välja var sin människorättsförsvarare att fördjupa sig kring (de delar upp dem mellan sig i gruppen). Länkar till material om de olika personerna finns som en separat pdf i aktionens läromaterial på portalen för FN-skolor www.fn.se/portalen, lösenord: *indien*.
3. Låt eleverna enskilt läsa om och se filmen/intervjun om "sin" människorättsförsvarare.
4. Låt eleverna samlas i sina grupper och redovisa kort för varandra vad deras människorättsförsvarares arbete handlar om.
5. Låt eleverna diskutera frågorna som finns i dokumentet **Åtta människorättsförsvarare i världen – länkar och frågor**.

Tips för fördjupning: mer om prisbelönade människorättsförsvarare

Pristagare av Per Anger-priset (intervjuer + lärarhandledning): Per Anger-priset är Svenska Regeringens pris för mänskliga rättigheter. 2021 gick det till Sibusiso Innocent Zikode från Sydafrika. I det här materialet från **Forum för levande historia** får eleverna läsa om och fördjupa sig kring pristagarna, deras situation och drivkraft, samt diskutera de mänskliga rättigheterna:

Lektionsupplägg om 2021 års pristagare: [Lektionsupplägg pristagare 2021 | Forum för levande historia](#)

Lektionsupplägg om tidigare pristagare: [Lektionsupplägg 1: Pristagarna - om kampen, livet och drivkraften | Forum för levande historia](#)

Läs om och se intervjuer med tidigare års pristagare: [Människorättskämpar | Forum för levande historia](#)

Pristagare av Nobels fredspris (filmer + lärarhandledning): Nobels fredspris har delats ut sedan 1901 till en rad fredskämpar och människorättsförsvarare. I det här materialet från **UR** får eleverna ta del av berättelsen om ett antal fredsaktivister och deras väg till Nobelpriset, men också om människorna som upplevt krig och svält och vars liv förändrades till det bättre, tack vare pristagarnas arbete:

Du hittar filmer och lärarhandledning här: <https://urplay.se/serie/208567-vagen-till-fredspriset>

Pristagare av Civil Rights Defender of the Year (filmer och texter): Priset Civil Rights Defender of the Year delas ut varje år av den internationella organisationen **Civil Rights Defenders**. Mottagaren av priset är en person som, trots att det innebär stora risker för hans egen säkerhet, fortsätter att kämpa för att mänskliga rättigheter ska erkännas och respekteras. Priset gick 2021 till det ryska media- och människorättsprojektet OVD-Info.

Läs och se korta filmer om OVD-Info och tidigare pristagare här: <https://crd.org/sv/crd-award/>.

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Skrivuppgift: De som inte kan verka offentligt

Syfte:

Flera av världens människorättsförsvarare uppmärksammas nationellt och globalt. Många av dem tvingas leva skyddat på grund av hot och hat. Andra kan över huvud taget inte verka offentligt på grund av de risker som medföljer deras arbete. Den här övningen syftar till att reflektera över den utsatta situation många människorättsförsvarare lever i och fundera över och formulera hur beslutsfattare kan påverka situationen.

Material:

Informationsrutorna "Exempel från verkligheten" och "Vilka motgångar bemöts dessa personer av i sitt arbete?".

Deklarationen om människorättsförsvarare: [swedish.pdf \(ohchr.org\)](#)

Tid:

60-120 min (Kort introduktion, diskussion, reflektion och skrivuppgift).

Instruktioner:

Övningen är uppdelad i tre steg: **Diskutera – reflektera – skriv:**

Diskutera: Låt eleverna ta del av deklARATIONEN om människorättsförsvarare och exemplen från verkligheten på sex olika MR-försvarare som inte kan verka offentligt, samt de motgångar de möter i sitt arbete (se i informationsrutorna på nästa sida). Låt dem därefter följande frågor i mindre grupper:

Föreställ er att ni är beslutsfattare. Vad kan ni göra för att

1. ...verksamma människorättsförsvarare ska kunna agera offentligt?
2. ... de ska slippa bli utsatta för förföljelse, hat och hot enligt beskrivningen?

Vad är grunden till problemet och hur kan ni som beslutsfattare komma åt det?

Reflektera: Låt eleverna enskilt anteckna reflektioner och idéer som väcktes under diskussionen.

Skriv: Låt eleverna skriva en krönika, insändare, en argumenterande eller fri text om situationen för många människorättsförsvarare, och be dem inkludera förslag på vad beslutsfattare och civilsamhälle kan göra för att skydda dem, med hjälp av egna anteckningar och Deklarationen om människorättsförsvarare.

MR-försvarare – exempel från verkligheten

Ungdom i Europa, engagerar sig för klimatfrågor genom att delta i fredliga demonstrationer och/eller fredliga aktioner online.

Medelålders man, arbetar för mötesfrihet och civilsamhällets utrymme, aktiv i asiatiskt land, arbetar främst online genom bloggar och andra sociala media riktade mot regeringen och det internationella samfundet.

Medelålders kvinna, arbetar för internationell CSO, aktiv i Europa och utanför, arbetar för skydd av civilsamhällets utrymme.

Medelålders kvinna, arbetar till skydd för yttrandefrihet och åsiktsfrihet, tillhör liten CSO, aktiv i Östeuropa/ Asien, arbetar genom att resa till länder såsom Sverige för att bedriva politiskt påverkansarbete internationellt.

Man 70+, arbetar för demokratiskt utrymme, har tidigare arbetet med andra frågor och inom annan sektor, agerar genom att bedriva politiskt påverkansarbete och delta i möten med internationella aktörer, aktiv i asiatiskt land.

Person som tillhör ursprungsbefolkning och minoritet, arbetar för att skydda klimatet samt öka minoriteters politiska deltagande och representation, arbetar genom fredlig protest samt politiskt påverkansarbete.

Vilka motgångar bemöts dessa personer av i sitt arbete?

- Hat, hot och kränkningar på nätet
- Hot mot den personliga säkerheten, exempelvis fysiskt våld eller godtycklig husarrest eller förföljelse av staten.
- Hot mot rörelsefriheten, exempelvis indragna pass från den inhemska regeringen eller svårigheter att få ett visum.
- Indragen registrering för CSO:er vilket begränsar deras möjlighet att verka för demokrati och MR-frågor
- Förbud mot användandet av begreppet "demokrati" online eller i officiella dokument
- Godtyckligt frihetsberövande till följd av fredliga demonstrationer eller aktivism
- Med mera!

Tips för fördjupning:

Skriv brev till beslutsfattare: Den 15 november inföll fängslade författares dag. Runtom i Sverige samverkade ett flertal föreningar, bibliotek och kulturinstitutioner för att uppmärksamma rätten till frihet för alla de författare och journalister som sitter fängslade världen över för att ha utövat sin grundläggande rätt till yttrandefrihet. En av organisatörerna var den ideella föreningen **Svenska PEN**, som ger stöd åt hotade och fängslade författare genom att driva offentliga kampanjer och skriva till beslutsfattare.

På Svenska PEN:s hemsida kan du läsa om några de författare och journalister som hålls fängslade, och hitta brevmallar och adresser för att skriva till beslutsfattare i deras hemländer för att kräva deras frigivande, eller för att skriva direkt till författaren.

<https://www.svenskapen.se/stod-till-hotade-forfattare>

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Interaktiv övning: Kortspelet Rätt åt alla

Syfte

Rätt åt alla är ett kortspel om mänskliga rättigheter. Vad är en rättighet? Är några rättigheter viktigare än andra? Detta är några av flera frågor som ni får möjlighet att samtala om i spelet. Kortspelet syftar till att visa på de mänskliga rättigheternas odelbarhet.

Material

Instruktioner och kopieringsunderlag till kortspelet finns i pdf på portalen för FN-skolor www.fn.se/portalen, lösenord: *indien*.

Tid

Kortspelet tar från 1 timme att genomföra, beroende på om alla stegen i övningen ska genomföras eller endast ett urval + tid för att ev. förbereda klassrummet.

AKTION FN för mänskliga rättigheter

Lärarmaterial på Portalen för FN-skolor, AKTION FN för mänskliga rättigheter

www.fn.se/portalen lösenord: *indien*

- AKTION FN för mänskliga rättigheter – lärarmaterial (detta häfte)
- Två st. PowerPoints om mänskliga rättigheter och demokrati, med talarmanus och diskussionsfrågor
- Pdf: Åtta människorättsförsvarare i världen – länkar och frågor
- Kortspelet Rätt åt alla

Övriga digitala källor för fördjupning och fortbildning

- Globalis.se: <https://www.globalis.se/>
- Världskoll.se: <http://varldskoll.se/>
- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna: <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf>
- The Human Rights Guide to the SDG: <http://sdg.humanrights.dk/>
- Amnesty International Sveriges film om Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna 70 år: <https://skola.amnesty.se/lektioner/manskliga-rattigheter/uppdrag-manskliga-rattigheter/>
- Så skyddar Sverige de mänskliga rättigheterna: <https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/sa-skyddar-fn-de-manskliga-rattigheterna/>
- MR-konventionerna: <https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/sa-skyddar-fn-de-manskliga-rattigheterna/mr-konventionerna/>
- FN:s sida över vilka länder som anslutit sig till vilka konventioner. OHCHR Status of ratification interactive dashboard: <http://indicators.ohchr.org/>
- Svenska regeringens hemsida om mänskliga rättigheter: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/fakta-om-manskliga-rattigheter/>
- Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna fyllde 70 år 2018 och det uppmärksammades förstås av Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (in English: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, OHCHR): <http://www.standup4humanrights.org/en/index.html>
- FN:s databas för Sveriges återkommande rapportering inom UPR: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/SEindex.aspx>
- FN FAKTA om FN:s historia (2020): <https://fn.se/wp-content/uploads/2020/09/3-20-FNs-historia.pdf>

- FN FAKTA om Mänskliga rättigheter i Sverige (2019): <https://fn.se/wp-content/uploads/2019/12/Vardlshorisont-nr-4-2019-MR-i-Sverige.pdf>
- FN FAKTA om FN:s övervakning av mänskliga rättigheter (2018): [https://fn.se/wp-content/uploads/2018/09/3-18-FNs overvakning av manskliga rattigheter.pdf](https://fn.se/wp-content/uploads/2018/09/3-18-FNs-overvakning-av-manskliga-rattigheter.pdf)
- FN FAKTA om FN:s arbete med mänskliga rättigheter (2017): <https://fn.se/wp-content/uploads/2017/12/4-17-FNs-arbete-med-m%C3%A4nskliga-r%C3%A4ttigheter.pdf>

AKTION FN för mänskliga rättigheter - koppling till Lgy 11 och 26 kursers centrala innehåll

Förskolans och skolans värdegrund: <https://www.skolverket.se/getFile?file=2579>

Barns lärande och växande

- Barns olika uppväxtmiljöer och levnadsvillkor och hur samhällsförändringar har påverkat detta.
- Hur till exempel genus, klass, etnicitet, funktionsnedsättningar och fritid påverkar barns levnadsvillkor.

Etik och människans livsvillkor

- Olika kulturer, deras uttryckssätt och kulturmönster samt kulturens betydelse för människors värderingar.
- Religiösa och icke-religiösa livsåskådningars människosyn.
- Kulturers och livsåskådningars påverkan på hälsa, ohälsa, funktionsnedsättning, livskvalitet, behandling, vård och omsorg samt liv och död.

Etnicitet och kulturmöten

- Svenska kulturer och kulturmöten i ett globaliserat och mångkulturellt samhälle.
- Innebörden i begreppen kultur, etnicitet, nationalitet och religion.
- Migration, dess bakgrund och konsekvenser för människors levnadsförhållanden och delaktighet i samhället.
- Politiska beslut och ställningstaganden i samband med migration.
- Kritisk bearbetning av information från olika källor.
- Aktuella företeelser i dagens mångkulturella samhälle och svensk samhällsdebatt om integrations- och segregationsfrågor.

Friskvård och hälsa

- Människors livsvillkor och hälsoeffekter ur psykosociala, socioekonomiska, kulturella, historiska och internationella aspekter samt genus- och miljöaspekter.

Geografi 1

- Befolkningsutveckling, befolkningsfördelning och rumslig förändring. Urbanisering samt städers framväxt, funktion, struktur och miljöpåverkan. Betydelsen av migration, utbildning, miljöförändring, försörjningsstrategier, reproduktiv hälsa och familjeplanering sett ur olika perspektiv, till exempel kön, sexualitet, etnicitet och socioekonomiska förhållanden.
- Den globala spelplanen och lokal utveckling. Samband mellan befolkningsutveckling,

resurstillgång, resursanvändning och intressekonflikter. Etiska frågor kopplade till konkurrensen om jordens resurser, alternativa och möjliga vägar till social rättvisa och hållbar utveckling.

Historia 1a1

- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välstånd, teknisk utveckling, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter, jämställdhet, kolonialism, diktaturer, folkmord och konflikter.

Historia 1a2

- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige och globalt samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välstånd, teknisk utveckling, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter och jämställdhet men också kolonialism, diktaturer, folkmord och konflikter. Långsiktiga historiska perspektiv på förändrade maktförhållanden och olika historiska förklaringar till dem.

Historia 1b

- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige och globalt samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välstånd, teknisk utveckling, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter och jämställdhet men också kolonialism, diktaturer, folkmord, konflikter och ökat resursutnyttjande. Långsiktiga historiska perspektiv på förändrade maktförhållanden och olika historiska förklaringar till dem.

Historia 2a

- Tematiska fördjupningar när det gäller historiska frågeställningar av betydelse för individer, grupper och samhällen, till exempel lokalhistoria, global migration och kulturmöten, olika historiska världsbilder, synen på jämställdhet och människors värde, moderna mediers framväxt samt resursutnyttjande och människors förhållande till naturen.

Humanistisk och samhällsvetenskaplig specialisering

- Fördjupning inom valt kunskapsområde. Exempel på kunskapsområden kan vara arkeologi, EU, freds- och konfliktfrågor, globala utvecklings- och rättvisefrågor, interkulturell kommunikation, kriminologi, litteratur på olika språk, lokala eller regionala studier, mediekommunikation, miljöhistoria samt tolkning och översättning. Samband mellan kunskapsområdet och omvärlden.

Hållbart samhällsbyggande

- Grundläggande begrepp inom området hållbar utveckling.
- Samband mellan livsstilsfrågor och utformningen av ett hållbart samhälle.

Hälsopedagogik

- Människors hälsa, hälsorelaterade levnadsvanor och olika hälsoeffekter ur ett miljöperspektiv, historiskt perspektiv och internationellt perspektiv samt ur sociala och kulturella aspekter.

Internationellt arbete

- Hälsoproblem orsakade av till exempel infektionssjukdomar eller vattenbrist, av krig eller katastrofer.
- Sociala aspekter och genusaspekter på hälsa och välbefinnande i olika länder.

Internationella relationer

- Olika aktörer, deras mål och medel samt hur dessa samspelar inom utrikes- och säkerhetspolitik. Den moderna nationalstatens utmaningar som en internationell aktör.
- Olika teoretiska perspektiv på internationella relationer.
- Världskrigens och efterkrigstidens betydelse för etableringen av internationella institutioner. Olika former av organiserat samarbete mellan länder och sambandet mellan detta samarbete och den politiska och ekonomiska utvecklingen.
- Orsaker till och följder av samarbeten och konflikter.
- Internationell rätt. Möjligheter och svårigheter med att säkerställa såväl staters som individers rättigheter och säkerhet. Grundläggande internationella konventioner om mänskliga fri- och rättigheter och olika aktörers möjlighet till tillämpning.
- Globaliseringens betydelse för individer, grupper och samhällen samt möjligheter och utmaningar för miljö och resursfördelning.

Människors miljöer

- Människors olika levnadsmiljöer och levnadsvillkor.
- Hur människor påverkas av, samt själva medverkar till, skapandet av de kulturer och samhällen de lever i.
- Hur till exempel genus, klass, etnicitet, familj, generation, funktionsnedsättningar, arbete och fritid påverkar människors levnadsvillkor.
- Demokratisk värdegrund och internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter.
- Innebörden av integration, segregation, likabehandling och diskriminering.

Naturkunskap 1

- Olika aspekter på hållbar utveckling, till exempel vad gäller konsumtion, resursfördelning, mänskliga rättigheter och jämställdhet.

Naturkunskap 1b

- Olika aspekter på hållbar utveckling, till exempel vad gäller konsumtion, resursfördelning, mänskliga rättigheter och jämställdhet.

Politik och hållbar utveckling

- Grundläggande begrepp inom området hållbar utveckling.
- Etiska värderingar och överväganden i samband med politiska beslut.

Privatjuridik

- Konstitutionell rätt samt straffrätt och processrätt. En översikt över de svenska grundlagarna och deras förhållande till EU-rätt och internationell rätt. En översikt över regler som rör brott och straff samt det svenska rättegångsväsendet.
- Juridiska begrepp och problemlösning i rättsliga sammanhang.

Rätten och samhället

- Konstitutionell rätt: Sveriges grundlagar med särskild betoning på offentlighetsprincipen och skyddet för mänskliga fri- och rättigheter.
- Internationell rätt: Europarätt inklusive EU-rätt samt det internationella skyddet för mänskliga rättigheter.
- Straffrätt: regler som rör brott och straff samt straffrättsliga ideologier.
- Processrätt: regler som rör det svenska rättegångsväsendet och praktiskt processförfarande.
- Juridiska begrepp och problemlösning i rättsliga sammanhang.
- Sambandet mellan etik och moral i samhället, lagstiftning och tolkning av lagar.

Samhällskunskap 1a1

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Folkrätten i väpnade konflikter. Den internationella humanitära rätten och skyddet för civila i väpnade konflikter.
- Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.

Samhällskunskap 1b

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Folkrätten i väpnade konflikter. Den internationella humanitära rätten och skyddet för civila i väpnade konflikter.
- Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.

Samhällskunskap 2

- Nationalekonomiska teories framväxt och genomslagskraft utifrån historiska villkor och motsättningar, till exempel merkantilism, ekonomisk liberalism, marxism, keynesianism och monetarism. Frågor om tillväxt, makt, inflytande, ett hållbart samhälle, digitalisering, miljö och resursfördelning i relation till de ekonomiska teorierna.
- Det nutida samhällets politiska utveckling utifrån historiska ideologiska villkor, till exempel mänskliga rättigheter, nationalism, kolonialism och jämställdhet, i relation till maktfördelning och ekonomiska villkor. Frågor om aktörens handlingsfrihet kontra strukturella villkor.

Samhällskunskap 3

- Globalisering och dess betydelse utifrån ett demokratiskt, ekonomiskt och politiskt perspektiv samt för individer, grupper och nationer. Analys av utmaningar som individen, nationen och jorden står inför i en globaliserad värld.

Sociologi

- Skapandet av samhällen, kulturer, identiteter, sociala processer och socialisation.
- Sociala strukturer utifrån klass, genus, etnicitet, kultur och religion.
- Sociala normer och kategoriseringar av människor.
- Innebörden av integritet, social kontroll, segregering och marginalisering.
- Diskriminering, jämställdhet och likabehandling.

Svenska 1

- Argumentationsteknik och skriftlig framställning av argumenterande text.